

**ТВОРЦИТЕ ВЪВ ФОЛКЛОРНОТО ТАНЦОВО ИЗКУСТВО НА ГРАД
ВАРНА**

*Докладът е изнесен на Студентска научна сесия "Младеж, наука,
съвременност" 2018, ВСУ*

**Валентин Василев, Веселин Николов
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“,
II курс, спец. „Хореография“**

РЕЗЮМЕ: *Настоящият доклад има за цел да проследи развитието на хореографията на фолклорна основа в град Варна. По-конкретно се представя обобщена информация за хореографите, творили и оставили своя отпечатък в културния живот на града. Бележити творци, чиито произведения се открояват с уникален творчески почерк. Произведения, превърнали се в образци на българската народна хореография.*

КЛЮЧОВИ ДУМИ: *фолклорно изкуство, танци, творец.*

THE ARTISTS IN THE FOLK DANCE ART OF VARNA

**Valentin Vasilev, Veselin Nikolov
Varna Free University „Chernorizets Hrabar“
II course, „Choreography“**

ABSTRACT: *This report aims to trace the development of choreography on a folklore basis in the city of Varna. In particular, summary information is presented about the choreographers who created and left their mark on the cultural life of the city. Notable artists whose works stand out with their unique creative style. Works that have become examples of Bulgarian folk choreography.*

KEY WORDS: *folk art, dance, choreographer.*

Основополагането в областта на българската народна хореография е поставено след Освобождението през 1878 г. Последвалите години до днес, условно могат да бъдат разделени на три исторически периода: **(1)** от 1878 до 1944 г.; **(2)** от 1945 до 1989 г. и **(3)** от 1990 до 2018 г.¹ **Предмет** на настоящото проучване е вторият период от развитието на българската хореография.

Началото се характеризира с това, че се явява своеобразна предпоставка за развитието на танцовото изкуство в България. Създадени са първите танцови групи, които представят своето изкуство на родна и чужда сцена. Последният съвременен период в голямата си част е много тежък за българските хореографи. Танцовите колективи се сблъскват с редица икономически, политически и социални перипетии, и за съжаление голяма част от тях спират да функционират. Но, за сметка на това възникват други културни структури, целящи да възродят танцовото изкуство.

Вторият етап е по-тясно свързан с темата. След края на Втората световна война пряко влияние оказва СССР в сферата на изкуството. През 1944 г. се създава първата изпълнителска формация – Ансамбъл за народни песни и танци към Българската народна армия (БНА). Това е началото на една нова културна вълна в страната и постепенно се създават ансамбли – професионални и непрофесионални в десетки градове. Едва година по-късно се създава първият професионален колектив към МВР – София. 1951 г. е създаден „Държавен ансамбъл за народни песни и танци“ – София. В последвалите години се създават и професионалните ансамбли в Гоце Делчев (Неврокопски), Петрич (Пирин), Смолян (Родоп),

¹ Кърджиева, М. Творческият процес в хореографското изкуство на фолклорна основа. Университетско издателство ВСУ "Черноризец Храбър", 2015.

Пловдив (Тракия), Бургас (Странджа) и др. Един от последно създадените е Професионален ансамбъл за народни песни и танци „Варна“. Основан през 1976 г. с решение на Общинския народен съвет на гр. Варна².

Както във всички областни големи градове, така и във **Варна** след 1944 г. се заражда все по-голям интерес към фолклора. През първите две десетилетия (50^{-те} – 60^{-те} години на XX век) се създават непрофесионални състави, ръководени от ентузиастични с различно образование, но с умения в танцовото изкуство. Тук е мястото да се споменат имената на: Димитър Василев и Георги Маринов, ръководили танцовия състав към Профсъюзен дом; Христо Киров – Дом на Корабостроителите; Банко Радев – ТПК Варна; Деньо Караденев и Младен Василев, ръководили танцовия състав към МВР и др.

Подемът в развитието на хореографското изкуство в града идва с появата на младият тогава творец Петър Ангелов и по-конкретно със създаването на АНПТ „Варна“. По този въпрос Венелин Кръстев пише през 1968 г.: *„В черноморската ни столица се почувствува необходимост от фолклорен ансамбъл (...). Реални стъпки към съживяване на народно-песенното и танцово наследство обаче не се предприемат. То не стига до сцената в своя автентичен вид, не се налага като съществена част от културата на града, а продължава да живее само в някои битови празници на част от населението (...). С фолклорния ансамбъл „Варна“ се сключва, така да се каже, верижният цикъл от музикални институти в града.“*³

² Кърджиева, М. Петър Ангелов – Живот с душата на танца. Университетско издателство „Ч. Храбър“, Варна, 2015.

³ Кръстев, В. Профили. Книга шеста, Изд. Музика, 1986.

Творците

Сред творците в град Варна, най-видно място заема **проф. Петър Ангелов**. Той е роден в село Губислав, община Своге на 12 юли 1945 г. Едва 6 години по-късно, през 1951 г. заедно с цялото си семейство се преселва в град Нови пазар, област Шумен. След изключителен подем в професионален план, през 1965 г. завършва Държавното хореографско училище в София, а по-късно и Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство (АМТИИ) – Пловдив, където по-късно е и преподавател.

От 1965 до 1967 г. е ръководител на ансамбъл към Дом на народната армия (ДНА) в град Сливен. През 1968 г. съдбата го отвежда във Варна, където първата му работа е като инспектор – методист в Градския и Окръжния съвет за култура. Петър Ангелов е дългогодишен ръководител на колектива на ГНС⁴ – Варна. Главен балетмайстор на ансамбъла на Военноморския флот, а през 1976 г. създава Ансамбъл за народни песни и танци (АНПТ) „Варна” и е негов главен художествен ръководител⁵. За съжаление през 1991 г. ансамбъла е закрит, но не след дълго, 4 години по-късно през 1995 проф. Петър Ангелов създава специалност „Хореография” във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър”. Успоредно с преподавателската дейност заема и академични и административни длъжности:

- доцент и ръководител на катедра „Българска народна хореография” към факултет „Изкуство, култура и масови комуникации” във ВСУ;

⁴ Градски народен съвет

⁵ Кърджиева, М. Ансамбъл за народни песни и танци „Варна“ емблема в културната история на Варна. Известия на съюза на учените – Варна. 2016.

- професор и декан на Учебно-научен комплекс „Хуманитарни науки и изкуства” във ВСУ;

- декан на Учебно-научен комплекс „Изкуства” и директор на професионално направление „Музикално и танцово изкуство” във ВСУ;

- ръководител на катедра „Изкуства” към Архитектурния факултет и директор по художественотворческа дейност на ВСУ.

От 1996 до 2008 г. е художествен ръководител на студентския ансамбъл „Академика”, а от 2008 г. е директор и художествен ръководител на Академичния танцов театър „Черноризец Храбър”.

Проф. Петър Ангелов е автор на над 80 танцови произведения за ансамблите „Варна”, „Пирин”, „Добруджа”, „Загоре”, „Родоп”, „Сливен”, „Тракия” и други, както и постановки за професионални и аматьорски ансамбли в САЩ, Канада, Белгия, Франция, Унгария, Русия, Германия, Швейцария. Сред произведенията му се открояват: „Стрели в момини двори”, „Венец за невеста”, „Калиакра”, Танци от Голица”, „Сватбени танци”, „Занаятчий”, „Еньовден”, „Ветренски ергени”, „На мегдана”, „Еркечки игри”, „Шуменски танци” и др. **Кулминацията** в творчеството му е масштабната постановка „Де гиди, вино червено”, по музика на акад. Николай Кауфман⁶.

Петър Ангелов е автор на много изследвания, рецензии и статии в областта на фолклора и на сценичното танцово изкуство, участвал е в национални и международни научни конференции.

Носител на десетки награди, част от които са:

- Орден „Кирил и Методий”;

⁶ Кайрякова, К. Новият живот на фолклорното наследство – спектакълът „Де гиди вино червено“. Известия на съюза на учените – Варна / Културното наследство на Варна'2016

- Първи награди от национални конкурси;
- Медал за заслуги към Българската народна армия;
- Златен медал на IX световен младежки фестивал, 1968 г.;
- Златна значка на централния съвет на професионалните съюзи, 1969 г.;
- Неколкократно присъдена награда „Варна“;
- Големите награди от Международни Фолклорни Фестивали (МФФ) в Дижон - Франция, Закопане – Полша, Шарлероа – Белгия, Ефес – Турция;
- Носител е на национална награда „Кристална лира“ на Съюз на българските музикални и танцови дейци (СБМТД) за върхови постижения в танцовото изкуство, 2001 г. и много други.

„*Утеха сам си намери, но винаги търси приятели*“ е неговото мото или както той го нарича в едно интервю пред вестник девизът му. А той е **Белчо Станев**, който също остава в историята на морската ни столица със своите постижения в сферата на хореографското изкуство. Роден през 1943 г. в Разград, той завършва средното си образование в Държавно хореографско училище – София, а висша степен придобива във АМТИ в Пловдив.

Една част от творческия му живот преминава в град Варна, където той ръководи танцов ансамбъл „Варна“ при НЧ „Христо Ботев“. Ансамбълът функционира от 1960 г. до днешна дата. Има стотици изнесени концерта както в България, така и на международни сцени. С упоритост и работа, успява да съхрани и предаде едни вековни традиции на българския народ и в частност на Варненския край. Заедно със своята съпруга – Мария Станева, работят рамо до рамо. Тя е основният ръководител на ДТА „Българче“ – Варна, където танцуват

основно деца между 7 и 18 години. Към днешна дата както детския ансамбъл, така и танцов ансамбъл „Варна“ се ръководят, от снахата на Мария Станева – Ирена Станева и синът на Белчо Станев – Юлиан Станев и както Катя Кайрякова отбелязва: „Предавайки се от поколение на поколение фолклорният танц е верен спътник в живота на българина“⁷.

От 1980 г. Белчо Станев разделя времето си между България и Германия, където провежда танцови работилници и дори организира ежегодни лагери за народни танци. Води лекции, курсове и беседи и в много други държави като Норвегия, Швейцария, Финландия и др. Белчо Станев е инициатор и създател на Традиционния български фолклорен фестивал в Мюнхен. Създава танцов ансамбъл „Лазарка“ също в Мюнхен. Състоящ се от 25 души, българи и германци, които се представят пред различна публика, освен немската. В продължение на много години той координира българските фолклорни летни курсове за чужденци в родния си район във Варна. Самият той е инициатор и организатор на първия международен фолклорен фестивал Варна – 1992 г.

Белчо Станев е автор на редица произведения, сред които се отличават: „Добруджански танци“, „Варненски танц“, „Завръщане“, „Прибулване“, „Мъжки Варненски танц“, „Заветът“ и др.

Носител е на много награди и отличия от различни участия, конкурси и фестивали.

- Награда „Златният храм“ в Агриженто (Италия)
- Награда „Сребърно колие“ в Дижон (Франция)

⁷ Кайрякова, К. Семиотичен анализ на фолклорния танц, като основно изразно средство в българската народна хореография. Годишник на ВСУ „Черноризец Храбър“, 2016.

Стефан Желязков е роден 04.02.1950 г. във Варна. Неговата „зараза“, както би я нарекъл той, към народните танци се е породила още през ученическите му години, когато е бил студент първи курс в Техникума по механотехника.

В едно интервю той споделя: *„Станах случайно танцьор. Събираха младежи за танцов състав, но нямаше желаещи. Беше някак си срамно тогава да се танцува във фолклорен състав. Затова на няколко души ни поставиха комсомолско поръчение. Имах шанса да попадна при Коста Чопков. И благодарение на моя учител, лека му пръст, открих своя път в изкуството.“*⁸ Това е само началото на неговия танцов живот. През 1975 г. завършва „Институт за музикални и хореографски кадри“ (ИМХК) гр. София, а десет години по-късно „Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство“ (АМТИИ) гр. Пловдив.

През 1977 г. е ръководител на ансамбъла към завод „Елпром“ – Варна. Първите награди за него и младите танцьори са от V-тия Републикански фестивал – първо място с танците „Празник на овчаря“, хореография Кирил Дженов, „Мъдро“ и „Общобългарска ръченица“ на Кирил Харалампиев. Следват турнета в Молдова, Румъния, Франция, Украйна, Германия, Гърция.

След 1989 г. активността в Дома на културата към завод „Елпром“- Варна запада и през 1991 г. състава и неговия ръководител преместват своята дейност в НЧ „Отец Паисий“. Там работата продължава с нови сили, танците и спектаклите стават все по-красиви и мащабни, изпълненията на танцьорите - все

⁸ В-к „Черно море“ от 15 декември 2003 г.

по-артистични. И затова през 1999 г., четиридесет и три години след първото представление на ансамбъла, с премиерата на спектакъла „Нашенци” той се преименува във Фолклорен танцов театър “Родина”.

През 1999 г. Стефан Желязков е поканен за преподавател във ВСУ „Черноризец Храбър” – специалност „Хореография”, където работи до 2006 г.

Той е изключително продуктивен и търсещ творец, с вкус към новаторство и експерименти. Автор е на танцовия спектакъл „Съдба” и на множество произведения: „Деца на море”, „Медена целувка”, „Ваканция”, „Отбуляница”, „Детство мое”, „Празнични Варненски танци”, „Кокони”, „Бабинденски лудории”, „Пръски от Дунав”, „Вестникарчета”, „Сватба”, „Гергьовденска магия”, „Наричане на майстор”, „Седянка”, „Веселяци”, „Ловни страсти”, „Гонене на змей”, „Ние, музикантите”, „Модерни времена”, „Български ритми”, „Тракийски закачки” и др.

Носител е на многобройни награди:

- Девет първи награди от Коледно надиграване (Варна – 1996, 1997, 1999, 2000, 2004 г.) и Децата на България танцуват (Разград – 1997, 1999, 2001, 2005 г.);
- Носител на „Гранд При” от МФФ – Харков, Украйна и Тулча, Румъния за 1996г.;
- Носител на Златна лира на СБМТД, както и номинации за Кристална лира;
- Награда „Българка“;
- Макар и посмъртно през 2013 г. Стефан Желязков получава „Награда Варна” за танцовия спектакъл „Пуста младост, сватба недолюбена” и „Кристална лира” за цялостно творчество.

Заклучение

Творците във фолклорното танцово изкуство на град Варна не се изчерпват с представените трима хореографи. Както в миналото, така и в настоящето има творци, които заслужават своето място сред големите имена. Въпреки сериозните проблеми, с които се сблъсква този вид изкуство, то продължава да привлича все повече хора, които се интересуват и имат желание да се занимават, макар и на непрофесионално ниво, с фолклор и народни танци.

Благодарение на професионалната подготовка в областта на танцовото изкуство в Средно училище за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски“ – Варна и в специалност „Хореография“ на ВСУ „Черноризец Храбър“, всяка година нараства броят на учениците и студентите. Респективно с това завършилите млади професионалисти намират своята реализация както в региона, така и в цялата страна.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Алексиев, П. Варненски хореограф запали половин Германия по българския фолклор. В-к „Народно дело“, брой 156/1995, юли 7.
2. Аспарухов, К. „Достатъчно съм узрял, за да си оставя магарето в калта на живота“. В-к „Черноморие“, брой 173/1995, юли 26.
3. Боева, О. „Съдба“ е спектакъл за българската духовност. В-к „Черно море“, брой 292/2003, декември 15
4. Боева, О. Белчо Станев: „Българският фолклор е богатство, чиято стойност ние не можем засега да оценим“. В-к „Черноморие“, брой 295/1994, декември 22.

5. Виткинова, А. Нови форми на мултиплициране на българския фолклор. В-к „Култура, изкуство, литература“ (КИЛ), брой 9/1999, юни.
6. Григоров, Б. Кратка история на Българската фолклорна хореография. Росна китка, София, 2008.
7. Гърдев, А. Танцов ансамбъл „Лазарка” – Мюнхен. Изтеглено от <http://filibe.com/tony117.html>, достъпно към 12.11.2018.
8. Димова, Л. Варненски танцьори се върнаха с награда от световен фолкфестивал. В-к „Народно дело“, брой 107/1995, май 10.
9. Кръстев В. Профили. Книга шеста, Изд. Музика, 1986.
10. Кайрякова, К. Новият живот на фолклорното наследство – спектакълът „Де гиди вино червено“. Известия на съюза на учените – Варна / Културното наследство на Варна’2016.
11. Кайрякова, К. Семиотичен анализ на фолклорния танц, като основно изразно средство в българската народна хореография. Годишник на ВСУ „Черноризец Храбър”, 2016.
12. Кърджиева, М. Ансамбъл за народни песни и танци „Варна“ емблема в културната история на Варна. Известия на съюза на учените – Варна. 2016.
13. Кърджива, М. Петър Ангелов - Живот с душата на танца. Университетско издателство ВСУ "Черноризец Храбър", 2015.
14. Кърджиева, М. Творческият процес в хореографското изкуство на фолклорна основа. Университетско издателство ВСУ "Черноризец Храбър", 2015.
15. Николова, М. „60 години организирана извънучилищна дейност във Варна“. Известия на съюза на учените – Варна, 2016.

16. Станев, Б. Училище по родолюбие. В-к „Народно дело“, брой 57/1990, март 21.

17. Bourque-Moreau, F. Belcho Stanev – short biography. <http://www.bourque-moreau.com/belcho-stanev---short-biogr.html>, достъпно към 12.11.2018.

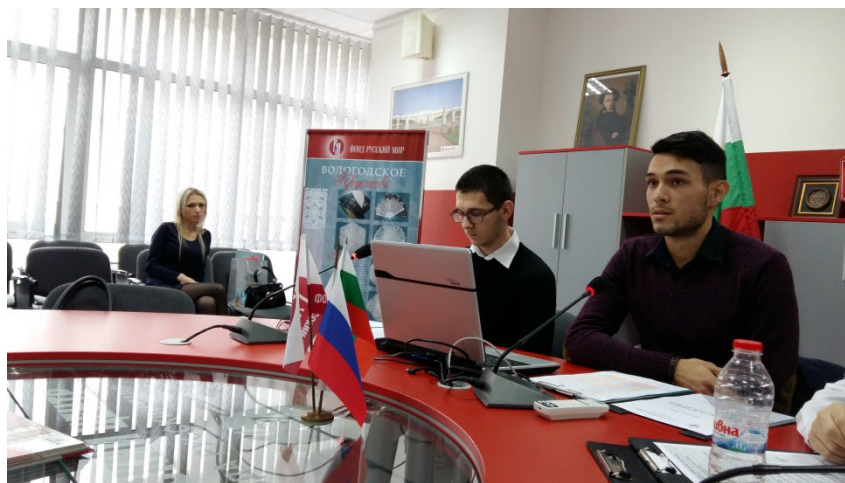
ЗА АВТОРИТЕ

Валентин Василев, Веселин Николов

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, катедра „Изкуства“

II курс, спец. „Хореография“

Научен ръководител – доц. д-р Мария Кърджиева

Представяне на доклада от Валентин Василев и Веселин Николов

от лява надясно – Валентин Василев, проф. Петър Ангелов и Веселин Николов

Удовлетворение след отличната оценка от научното жури